

Юридичні науки

УДК 349.6

Белей Олександр Володимирович

студент

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Белей Александр Владимирович

студент

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Belei Olexandr

Student of the

Criminal Justice and Prosecutor`s Training Institute of the

Yaroslav Mudriy National Law University

Дулепа Вікторія Петрівна

студентка

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дулепа Виктория Петровна

студентка

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Dulepa Victoriia

Student of the

Criminal Justice and Prosecutor`s Training Institute of the

Yaroslav Mudriy National Law University

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ТА
ПРОБЛЕМА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ
ЕВРОПЕЙСКИЕ СТАНДАРТЫ ОБРАЩЕНИЯ С ОТХОДАМИ И
ПРОБЛЕМА ИХ РЕАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ
EUROPEAN WASTE MANAGEMENT STANDARDS AND THE
PROBLEM OF THEIR IMPLEMENTATION IN UKRAINE**

Анотація. Дана стаття присвячена дослідженню нормативно-правової бази України щодо поводження з окремими видами відходів та її практичної реалізації. Нагальність проведення даного дослідження зумовлена необхідністю виконання Україною міжнародних зобов'язань, взятих нею на підставі Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 2015 року. В основній частині був проведений аналіз чинних норм національного законодавства у сфері поводження з відходами: Закон України "Про відходи", Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Про затвердження Порядку збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації використаної тари (упаковки)", Постанова Кабінету Міністрів України "Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року", де закріплено основні принципи та вимоги щодо збирання, переробки та утилізації відходів. У статті також були дослідженні норми європейського законодавства, де дані питання більш детально регламентовані та закріплені на рівні Директив Ради ЄС. Зроблено порівняльний аналіз національного та європейського правового регулювання цієї сфери. Запропоновано комплексний підхід до реформування сфери поводження з відходами в Україні.

Ключові слова: відходи, поводження з відходами, небезпечні відходи, відходи упаковки, промислові відходи.

Аннотація. Данная статья посвящена исследованию нормативно-правовой базы Украины по обращению с отдельными видами отходов и её практической реализации. Актуальность проведения данного исследования обусловлена необходимостью выполнения Украиной международных обязательств, взятых ею на основании Соглашения об ассоциации между Украиной, с одной стороны, и Европейским Союзом, Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с другой стороны от 2015 года. В основной части был проведен анализ действующих норм национального законодательства в сфере обращения с отходами: Закон Украины "Об отходах", Приказ Министерства экономики и по вопросам европейской интеграции Украины "Об утверждении Порядка сбора, сортировки, транспортировки, переработки и утилизации использованной тары (упаковки)", Постановление Кабинета Министров Украины "Об одобрении Национальной стратегии управления отходами в Украине до 2030 года", где закреплены основные принципы и требования по сбору, переработке и утилизации отходов. В статье также были исследованы нормы европейского законодательства, где данные вопросы более детально регламентированы и закреплены на уровне директив Совета ЕС. Сделан сравнительный анализ национального и европейского правового регулирования этой сферы. Предложен комплексный подход к реформированию сферы обращения с отходами в Украине.

Ключевые слова: отходы, обращение с отходами, опасные отходы, отходы упаковки, промышленные отходы.

Summary. This article is devoted to the study of the regulatory framework of Ukraine of the management of certain types of waste and its practical

implementation. The urgency of conducting this study is conditioned by the need for Ukraine to fulfill the international commitments made under the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, from 2015. The main part analysis current rules of national legislation in the field of waste management: Law of Ukraine "The Waste", Order of the Ministry of Economy and European Integration of Ukraine "The procedure of collection, sorting, transportation, recycling and disposal of used packaging (packaging) ", Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine " The National Waste Management Strategy in Ukraine until 2030 ", which sets out the basic principles and requirements of collection, sorting, transportation, recycling and disposal of the waste. The article also explored the rules of European law, where these issues are more fully regulated and fixed at the level of EU Council Directives. Made a comparative analysis of national and European legal regulation of this field. Proposed a comprehensive approach of waste management reform in Ukraine.

Key words: *waste, waste management, hazardous waste, packaging waste, industrial waste.*

Постановка проблеми. Проблема надмірного утворення відходів в останні роки в Україні вирізняється особливою значимістю та масштабністю як внаслідок значного домінування в національній економіці багатовідходних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу належного правового регулювання поводження з ними. Значні масштаби ресурсокористування та енергетично-сировинна спеціалізація національної економіки разом із застарілою технологічною базою визначали і надалі визначають високі показники утворення та нагромадження відходів. Високий рівень утворення відходів та низькі показники їх повторного використання як вторинної сировини призвели до

того, що в Україні щороку в промисловості та комунальному секторі нагромаджуються значні обсяги відходів, з яких лише незначна частина застосовується як вторинні матеріальні ресурси, решта потрапляють на звалища. Відмінність ситуації, що склалася з відходами в Україні, порівняно з іншими розвинутими країнами полягає у великих обсягах утворення відходів та у відсутності системи управління ними. При цьому наявність такої системи є неодмінною ознакою всіх економік розвинутих країн. Значні обсяги накопичених в Україні відходів та відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання їх утворенню, утилізації, знешкодження, повторного використання та видалення, поглиблюють екологічну кризу і стають головним фактором, який гальмує розвиток економіки. Така ситуація обумовлює необхідність створення та забезпечення належного функціонування загальнодержавної системи запобігання утворенню відходів, збирання, перероблення та утилізації, знешкодження і екологічно безпечного видалення. Це повинно бути невідкладним завданням навіть в умовах відносної обмеженості економічних можливостей як держави, так і основних утворювачів відходів. Таким чином, єдиним можливим шляхом урегулювання ситуації є створення комплексної системи управління відходами, адаптації екологічного законодавства до міжнародних стандартів, впровадження нових технологій та підходів в переробці відходів, визначення основних напрямів державної політики задля охорони навколишнього природного середовища від забруднення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальну проблематику поводження з відходами розглядали у своїх роботах В.І. Андрейцев, К. Д. Бригінець А.П. Гетьман, Р.К. Гусєв, В. Г. Петрук, О.В. Мудрак, Р.М. Цалин, Ю.С. Шемшученко. Питання правого регулювання деяких відходів, а саме твердих відходів стали об'єктами досліджень таких вчених, як Н. О. Максименцової, В. О. Юрескул, О.І. Павлової, однак системного

дослідження національної нормативно-правової бази поводження з відходами, напрямів реформування та вдосконалення законодавства відповідно до європейських стандартів не здійснювалось.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті - дослідити європейські стандарти поводження з відходами та проблематику їх можливої реалізації в Україні, запропонувати шляхи вирішення даних питань.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Директивою Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи під терміном «відходи» розуміється будь-яка речовина чи предмет, яких власник позбувається, має намір чи зобов'язаний позбутися [1]. Дане визначення конкретизується в Законі України "Про відходи" від 1998 року, відходи - це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [2]. Однак, на сьогоднішній день не можна говорити про достатність регулювання даним законом відносин з приводу поводження з відходами, адже була і надалі залишається проблема виконання міжнародних зобов'язань з приводу інтеграції України до Європейського Союзу (далі-ЄС). Процес адаптації екологічного законодавства України до стандартів ЄС бере свій початок з 2000-х років, коли в національному законодавстві вперше з'явилися такі поняття як "повторне використання", "утилізація", "роздільне збирання" і "запобігання утворенню". Натомість, системних змін у поводженні з відходами не прослідковувалось. Новим поштовхом до модернізації управління відходами та реалізації міжнародних стандартів у цій сфері стало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС (далі- Угода) [3].

У рамках Угоди виділено окрему главу VI “Навколишнє середовище”, де йдеться про те, що сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища, й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема, через покращення системи охорони здоров’я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям. Поступове наближення законодавства України до права ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища, в тому числі поводження з відходами здійснюється відповідно до Додатку XXX до Угоди та Директив [3]. Зокрема першим документом передбачено певні заходи у сфері управління відходами, у другому випадку, доцільно було б звернутися безпосередньо до самих документів, які належним чином регулюють використання, переробку і утилізацію відходів. Сюди відносяться: Директива №2008/98/ЄС про відходи, Директиви № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. “Про захоронення відходів”, Директива № 2006/21/ ЄС про управління відходами видобувної промисловості. Також до нормативно-правової бази у сфері поводження з відходами слід віднести : Директиву 94/62/ЄС Європейського парламенту та Ради від 20 грудня 1994 р. “Про упаковку та відходи упаковки”, Директиви 2012/19/ЄС Європейського парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. “Про відходи електричного та електронного обладнання (ВЕЕО)”, Директиви 2006/66/ЄС Європейського парламенту та Ради від 6 вересня 2006 р. “Про батарейки і акумулятори та відпрацьовані батарейки і акумулятори”.

Відповідно до Директиви № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. "Про захоронення відходів", можна виділити такі важливі положення, які визначають принципи утилізації відходів, а саме [4]:

- 1) заохочення переробки та відновлення відходів, використання відновлених матеріалів і енергії, з метою збереження природних ресурсів та усунення нераціонального використання земель;
- 2) «забруднювач платить»- відшкодування збитків, завданих навколишньому середовищу в результаті захоронення відходів;
- 3) зближення і самостійності для видалення відходів на національному рівні, шляхом заснування адекватної, об'єднаної (інтегрованої) мережі підприємств по розміщенню відходів, що базується на вимогах досягнення високого рівня захисту навколишнього середовища.

Також важливе значення має стаття 6 Директиви, яка визначає наступні види полігонів для захоронення відходів:

- полігон для захоронення небезпечних відходів, перелік який передбачено Директивою РЄ "Про небезпечні відходи"
- полігон для захоронення безпечних відходів,
- полігон для захоронення інертних відходів, тобто тих відходів, що не піддаються ніяким істотним, фізичним, хімічним та біологічним перетвореннями.

Потрібно взяти до уваги й Директиву 2004/35/ЄС, яка визначає загальні положенні щодо відшкодування шкоди [5]:

- 1) метою даного документа є попередження та ліквідація наслідків шкоди, завданої навколишньому середовищу та надання кожному права на отримання відшкодування за звичайну шкоду;
- 2) у разі заподіяння шкоди біологічним видам та природним ареалам, що перебувають під охороною, дана Директива має застосовуватись до всіх інших видів професійної діяльності, ніж ті, що

вже були прямо визначені на підставі законодавства Спільноти, як такі, що містять реальний або потенційний ризик для здоров'я людини та навколишнього середовища. Таким чином, підприємець повинен вважатися відповідальним на підставі даної Директиви лише у випадку, коли ним була допущена помилка або необачність.

3) відновлення навколишнього середовища повинно проводитись ефективно, з турботою про досягнення належних цілей.

Також доречно звернутись до директив, які регулюють поводження з окремими видами відходів. Однією з таких є Директива 2006/66/ЄС, яка зобов'язує держав-членів вживати необхідних заходів для максимального збільшення роздільного збору відпрацьованих батарейок, батарей та акумуляторів для досягнення високого рівня переробки та мінімізації утилізації їх, як змішаних комунальних відходів [6]. Окрім цього, держави-члени зобов'язуються запровадити такі схеми збору відпрацьованих батарейок, батарей та акумуляторів яка б дозволила кінцевим споживачам викидати відходи батарейок, батарей або акумуляторів в доступному пункті збирання в їх околицях, враховуючи щільність населення та вимагала від дистриб'юторів знімати переносні батареї або акумулятори безкоштовно, коли вони постачають батареї або акумулятори, якщо тільки оцінка не показує, що альтернативні існуючі схеми, принаймні, також є ефективними для досягнення екологічних цілей цієї Директиви. Держави-члени мають забезпечити, щоб виробники промислових батарей та акумуляторів або треті сторони, що діють від їхнього імені, не відмовлялись брати назад відходи промислових батарей та акумуляторів від кінцевих споживачів незалежно від хімічного складу та походження.

Директива вимагає від держав-членів забезпечити, щоб кінцеві споживачі були проінформовані щодо:

- потенційного впливу на навколишнє середовище та здоров'я людей речовин, що використовуються в батареях, батареях та акумуляторах;
- роздільного збору батарейок, батарей та акумуляторів для полегшення їх оброблення та переробки;
- доступних їм схем збору та переробки;
- їх ролі у сприянні утилізації відпрацьованих батарейок, батарей та акумуляторів;
- значення символу перекресленого кошика для сміття, показаного в Додатку II до Директиви та хімічних символів Hg, Cd та Pb.

Директива [94/62/ЄС](#) Європейського парламенту та Ради від 20 грудня 1994 р. "Про упаковку та відходи упаковки"; виділяє два основні напрями управління з відходами упаковки [7]. Перший із яких, передбачає створення систем повернення і збору використаного пакувального матеріалу і відходів упаковки від споживача, іншого кінцевого користувача або з потоку відходів з метою їх спрямування по відповідних каналах альтернативного управління відходами. Другий напрям встановлює основні показники відновлення та переробки відходів упаковки. Стаття 6 вказує, що не пізніше ніж через 5 років з дати імплементації цієї Директиви в національне законодавство, повинно бути забезпечено відновлення відходів від упаковки в обсязі мінімально від 50% і до 65%.

Аналіз даних положень дає можливість дійти висновку, що держави-члени беруть на себе зобов'язання всіляко сприяти охороні навколишнього природного середовища шляхом впровадження нових методів переробки та утилізації відходів, притягнення осіб винних у забрудненні довкілля до юридичної відповідальності, вживати заходів щодо попередження забруднення.

Програмним документом, який закріпив шляхи реформування екологічного законодавства нашої держави та здійснення новітньої

політики поводження з відходами є Національна стратегія управління з відходами в Україні до 2030 року схвалена Кабінетом Міністрів України 7 листопада 2017 року (далі- Стратегія) [8]. Концепція передбачена цим документом полягає в розробці головних напрямів державного регулювання у сфері поводження з відходами в найближчі десятиліття з урахуванням європейських досвіду.

Дана стратегія виділяє декілька видів відходів, правове регулювання яких потребує реформування. Перш за все, це побутові тверді відходи, показник утворення яких складає близько 250-300 кілограмів на рік на людину і має тенденцію до зростання. Державний облік побутових відходів має ряд недоліків, в основному це оперування в статистичній звітності як об'ємними, так і ваговими категоріями. Перерахунок одних одиниць в інші призводить до значних похибок під час проведеної оцінки, прогнозів тощо. Також в аспекті побутових відходів особливо розкривається проблема утворення стихійних звалищ та низький рівень їх переробки, який на 2018 рік складав лише 5,8 відсотка. Решту (близько 94 відсотків) розміщено на полігонах та сміттєзвалищах, яких станом на 2018 рік в Україні налічувалося 5470 одиниць, з них 305 (5,6 відсотка) перевантажені, а 1646 одиниць (30 відсотків) не відповідають нормам екологічної безпеки. За експертними оцінками більше 99 відсотків функціонуючих полігонів не відповідають європейським вимогам.

Другим видом відходів, на який особливо звернено увагу є промислові відходи, в значній мірі це пов'язано з перевагою в економіці саме видобувних галузей та чорної металургії. Більшість даних відходів розміщуються на звалищах, невелика частина потрапляє на обладнані полігони, зокрема, в 2017 році з 455 млн. тонн утворених відходів, з них - 204 млн. тонн розміщені на звалищах, 35 млн. тонн спрямовані на обладнані полігони.

Згадана вище Стратегія виділяє також особливі види відходів, зокрема відходи упаковки. Ситуація, що склалася в Україні у сфері поводження з відходами упаковки, є незадовільною у сфері забезпечення збирання відходів, перероблення та утилізації, а також введення у господарський обіг. Як свідчить досвід розвинутих країн, введення відходів у господарський обіг забезпечує формування значної частини валового внутрішнього продукту та створення сотні тисяч робочих місць. Системи збирання, перероблення та утилізації стають джерелом постійно відновлюваних матеріально-сировинних ресурсів, яких потребує переробна промисловість. Облік обсягів утворення, перероблення та утилізації відходів упаковки як вторинної сировини ведеться на державному рівні не в повному обсязі. Не реалізується європейський принцип розширеної відповідальності виробника, суб'єкти господарювання не несуть відповідальності за подальшу утилізацію використаної упаковки. Тобто, Стратегія на сьогоднішній день пропонує ряд заходів спрямованих на втілення в життя положень цієї Директиви. В національному законодавстві передбачений Порядок збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації використаної тари (упаковки) від 02.10.2001 року, проте він визначає лише загальні положення щодо поводження з відходами даного виду, що в свою чергу породжує необхідність більш детальної регламентації окремих процедур [9]. На нашу думку, доцільно було б прийняти окремий закон, який би регулював загальний порядок збору, переробки та утилізації упаковки, тим самим даючи можливість суб'єктам діяти чітко в межах закону, не порушуючи законодавство в сфері охорони навколишнього природного середовища і не завдаючи йому шкоди. Крім, прийняття окремого закону який б врегулював поводження з відходами упаковки, також потрібно створити систему роздільного збирання відходів та забезпечити більшість населених пунктів підприємствами по переробці таких відходів. В даному випадку, доречно згадати досвід Німеччини, яка

ще 1990-х років запровадила систему «Duales System Deutschland GmbH», що передбачала відмову від сміттєвих полігонів, роздільне збирання відходів та їх переробку.

В Україні збирання та переробка відпрацьованих батарейок, батарей та акумуляторів більше 7 ампер-годин регулюється Законом України “Про хімічні джерела струму” та спільним наказом Міністерства промисловості, Міністерства економіки, Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки від 31 грудня 1996 р. № 223/154/165 “Про затвердження Положення про порядок збирання та переробки відпрацьованих свинцево-кислотних акумуляторів”. Однак зазначені нормативно-правові акти містять застарілі положення, які фактично залишаються нереалізованими та не поширюються на сферу поводження з усіма видами батарейок, батарей та акумуляторів.

Необхідно зазначити про негативний вплив продуктів розпаду батарейок та акумуляторів на навколишнє середовище. Порівняно із відходами упаковки, батарейки містять більш небезпечні речовини і сполуки, які отруюють ґрунти і води в більшому масштабі, роблячи воду непридатною для споживання, а ґрунти неродючоздатними. Важливим є й те, що на даний час хімічні джерела струму виведені із сфери регулювання Закону України “Про відходи”, що в свою чергу породжує необхідність достатнього правового регулювання і цієї групи відходів також [1].

Таким чином, питання збирання та перероблення відпрацьованих батарейок в Україні залишається нерегульованим. Збирання батарейок здійснюється на добровільних засадах громадськими організаціями, об'єднаннями громадян, але у зв'язку з відсутністю належної інфраструктури з їх перероблення вони зберігаються для подальшої переробки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Процес інтеграції України в ЄС вимагає від нашої держави виконання ряду заходів, в тому

числі тих, що пов'язані з модернізацією управління та поводження з відходами. Основною проблемою, що залишається не вирішеною є відсутність комплексу нормативно-правових актів, які б регулювали поводження з відходами від моменту їх утворення до утилізації. На нашу думку, реалізація даної реформи, має йти декількома шляхами. Перш за все, це прийняття законів або інших нормативно-правових актів, які б регулювали поводження з окремими видами відходів, процедурні питання їх збирання, переробки та утилізації. По-друге, створення системи спеціалізованих органів контролю за дотримання законодавства в цій сфері, наприклад, Державної інспекції України з питань контролю за додержанням законодавства про відходи. По-третє, запровадження загальнодержавної програми обов'язкового роздільного збирання відходів. По-четверте, створення мережі державних підприємств з переробки та утилізації відходів та кредитно-фінансове сприяння держави для створення таких підприємств приватного сектору. Реалізація європейських стандартів та запропонованих шляхів реформування дозволить стабілізувати екологічну ситуацію в Україні, тим самим дозволяючи нашій державі вийти на рівень сталого розвитку та впровадження "зеленої економіки", створити систему політико-правових, економічних та суспільних регуляторів, які зможуть забезпечити належну охорону навколишньому природному середовищу.

Література

1. Рамкова Директива № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. "Про відходи та скасування окремих Директив". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334_b09
2. Про відходи: Закон України від 5 березня 1998 р. № 36-37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

- енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Директива № 1999/31/ЄС Європейського парламенту та Ради від 26 квітня 1999 р. "Про захоронення відходів". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925
 5. Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди" від 21 квітня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965
 6. Директива 2006/66/ЄС Європейського парламенту і Ради від 6 вересня 2006 про батареї, батареї та акумулятори і відходи з них на скасування директиви 91/157/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_321
 7. Директива № 94/62/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про упаковку і відходи від упаковки". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b05
 8. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>
 9. Про затвердження Порядку збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації використаної тари (упаковки): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 2 жовтня 2001 р. № 224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-01>

References

1. Ramkova Dyrektyva # 2008/98/JeS Jevropejskogho parlamentu ta Rady vid 19 lystopada 2008 r. "Pro vidkhody ta skasuvannja okremykh Dyrektyv". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334_b09
2. Pro vidkhody: Zakon Ukrainy vid 5 bereznja 1998 r. # 36-37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>
3. Ughoda pro asociaciju mizh Ukrainoju, z odnijeji storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym spivtovarystvom z atomnoji energhiji i jikhnyimi derzhavami-chlenami, z inshoji storony. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Dyrektyva # 1999/31/JeS Jevropejskogho parlamentu ta Rady vid 26 kvitnja 1999 r. "Pro zakhoronennja vidkhodiv". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925
5. Dyrektyva 2004/35/JeS Jevropejskogho Parlamentu ta Rady "Pro ekologhichnu vidpovidalnistj za poperedzhennja ta likvidaciju naslidkiv zavdanoji navkolyshnjomu seredovysshu shkody " vid 21 kvitnja 2004 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965
6. Dyrektyva 2006/66/JeS Jevropejskogho parlamentu i Rady vid 6 veresenja 2006 pro batarejky, batareji ta akumuljatory i vidkhody z nykh na skasuvannja dyrektyvy 91/157/JeS. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_321
7. Dyrektyva # 94/62/JeS Jevropejskogho Parlamentu i Rady "Pro upakovku i vidkhody vid upakovky". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b05
8. Pro skhvalennja Nacionaljnoji strateghiji upravlinnja vidkhodami v Ukraini do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 lystopada 2017 r. # 820-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>
9. Pro zatverdzhennja Porjadku zbyrannja, sortuvannja, transportuvannja, pererobky ta utylizaciji vykorystanoji tary (upakovky): Nakaz Ministerstva

ekonomiky ta z pytanj jevropskojki integraciji Ukrajiny vid 2 zhovtnja
2001 r. # 224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-01>